

دیگری می‌گفت که به خاطر علاقه و تخصصی که دارد می‌خواهد هم از نظر محتوایی و هم از نظر صفحه‌آرایی و گرافیکی «تیرهای نشریات» را بررسی کند و نفر آخر بر این نکته تأکید داشت که می‌خواهد به «بررسی مقایسه‌ای تیرهای اول و تیرهای دو و سه نشریات» پردازد و آنها را از نظر محتوا و مضمون و جهت‌گیری بررسی کند. سرانجام بعد از بحث‌های نسبتاً طولانی که با هر یک از آنها داشتم، تصمیم گرفتم جلسه‌ای مشترک با حضور همه آنها برگزار شود که البته این امر میسر نشد. ولی برآیند جلسات مختلف با هر یک از این دانشجویان این بود که اولاً، آنها در انتخاب موضوع پایان‌نامه‌شان دچار مشکل هستند و نمی‌توانند مشخص نمایند دقیقاً چه چیزی را می‌خواهند بررسی کنند. از این رو مسأله به‌طور دقیق برای آنها روشن و آشکار نبود. ثانیاً، برخی از آنها فقط اسمی از تحدید موضوع تحقیق، شنیده بودند اما قادر به تحدید موضوع خود نبودند (بگذریم از اینکه دو نفر از آنها اظهار می‌داشتند که حتی عبارت تحدید موضوع تحقیق را شنیده‌اند!) ثالثاً به هیچ وجه به عملی بودن یا نبودن موضوع خود فکر نکرده بودند، رابعاً، اطلاعات ناقص و یا آشفتگی ذهنی آنها سبب شده بود که ندانند اصل کار خود را از کجا آغاز کنند و خامساً....

به هر حال توضیحاتی به آنها داده شد و با کمک‌هایی که به عمل آمد به توافق رسیدیم که هر یک از آنها از کجا کارش را آغاز کند و دقیقاً به بررسی چه چیزی بپردازند. بعد از آن جلسات، بر آن شدم تا برای آنهایی که در موقعیت مشابه این دانشجویان قرار دارند، نکاتی را صرفاً برای یادآوری بنویسم تا شاید کمکی هر چند اندک در انتخاب موضوع تحقیق و پایان‌نامه‌شان باشد. بدیهی است مطالبی که در ادامه می‌آید فقط برخی از مهم‌ترین

مسائل در زمینه انتخاب موضوع تحقیق است و علاقه‌مندان برای آگاهی بیشتر باید به منابع مربوط مراجعه کنند.

برای اینکه بحث، روال منطقی داشته باشد و در عین حال از مثال‌هایی هم برای عینی‌تر شدن مسأله و موضوع مورد بررسی استفاده کرده باشیم، ابتدا مطالب نظری را مطرح می‌کنیم و سپس با استفاده از مثال‌هایی در ارتباط با تحقیق درباره «تیرهای روزنامه‌ها و نشریات» مقاله را پی‌می‌گیریم و در پایان چند نمونه صحیح و درست از موضوعات تحقیقی که در گذشته با حمایت مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها انجام شده‌اند، برای

تحقیق برای نام تحقیق خود برمی‌گزینند. عناوین تحقیق به تنهایی به جز اطلاعات کلی، آگاهی دقیقی به خواننده و مخاطب تحقیق نمی‌دهد، از این رو عناوین تحقیق کارکردی جدای از کارکرد موضوع تحقیق برعهده دارند. بنابراین منظور این مقاله از «موضوع» تحقیق، به هیچ وجه «عنوان» تحقیق نیست. اما «موضوع» تحقیق با پرسش آغازین و یا سؤال اصلی تحقیق ارتباطی معنی‌دار و ربطی وثیق دارد. بدین معنی که هر موضوع تحقیقی معمولاً برآمده از پرسش آغازینی است که برای محقق بوجود آمده و وی در صدد بررسی آن برمی‌آید. به عبارت صحیح‌تر، موضوع

- موضوع تحقیق برگرفته از پرسش آغازین و یا سؤال اصلی تحقیق است که محقق در صدد بررسی آن است.
- اصولاً هر تحقیقی با یک پرسش آغازی شروع شده و در حین انجام کار جرح و تعدیل می‌شود و صورت نهایی پیدا می‌کند.

تحقیق، صورت اصلاح شده و کارشناسی شده پرسش آغازین تحقیق است. اصولاً هر تحقیقی با یک پرسش آغازی شروع شده و در حین انجام کار جرح و تعدیل می‌شود و صورت نهایی پیدا می‌کند. این فرآیند دقیقاً برای موضوع تحقیق نیز صادق است. و یا به عبارتی، «پرسش آغازی هر تحقیقی همان موضوع تحقیق است» (جان بست، ۱۳۷۱، ص ۵۱). به همین جهت در ادامه مقاله حاضر، صفات و خصوصاتی که برای توصیف یک موضوع تحقیق ذکر می‌گردد، به کلی برای پرسش آغازین تحقیق نیز صادق است و بالعکس.

آگاهی بیشتر در این زمینه می‌آید.

انتخاب موضوع تحقیق و پرسش آغازی قبل از آن که به موضوع تحقیق و پرسش آغازین پردازیم و رابطه و جایگاه آن دو را در تحقیق و فرآیندهای آن مدنظر قرار دهیم، ضروری است که ابتدا توضیحی درباره «عنوان» تحقیق داده شود تا «عنوان» و «موضوع» تحقیق یکی پنداشته نشود. موضوع تحقیق برگرفته از پرسش آغازین و یا سؤال اصلی تحقیق است که محقق در صدد بررسی آن است، اما «عناوین» تحقیق، کلی و تا حدودی ناروشن هستند که محقق معمولاً در پایان

خصوصیات یک موضوع تحقیق (و پرسش آغازی صحیح)

محققان و دانشجویان همیشه نمی‌توانند آنچه را که می‌خواهند بررسی کنند، به آسانی و به روشنی تدوین کنند. آنها اغلب ممکن است تصویری نسبتاً کلی، پراکنده و حتی مبهم درباره مسأله داشته باشند که این امر خود نیز ناشی از طبیعت پیچیده پژوهش‌های علمی است. آنها به دلیل تصور کلی و پراکنده‌ای که از مسأله‌های مورد بررسی دارند، غالباً فکر می‌کنند که مسأله تحقیق‌شان دشوار و یا حتی انجام‌ناشدنی است. از این رو باید تأکید کرد که یکی از مشکل‌ترین مراحل طرح تحقیق که به ویژه برای اخذ درجه تحصیلی به کار می‌رود، انتخاب موضوع و

مسأله مناسب است (جان بست، ۱۳۷۱، صص ۵۲ - ۵۱). معمولاً محققان کم‌تجربه و دانشجویان موضوعی را انتخاب می‌کنند که دامنه وسیعی دارد. این امر احتمالاً به درک کمتر آن‌ها از طبیعت تحقیق و مراحل سیستماتیک حل مسأله و یا به دلیل اشتیاق فراوان اما ناپخته آنها به حل سریع و فوری یک موضوع مهم برمی‌گردد. به قول جان بست، آنها که کار آزموده‌ترند و تجربیاتی در این زمینه دارند، می‌دانند که تحقیق اغلب خسته کننده، «به گونه ملال‌آوری کند و به ندرت چشم‌گیر است» (جان بست، ۱۳۷۱، ص ۵۲).

در پاسخ به این پرسش که یک موضوع خوب چیست و چگونه باید بیان شود؟ فرد. ان. کرلینجر می‌گوید «آسان‌ترین روش و بهترین روش» در طرح یک مسأله و موضوع تحقیق، بیان آن به شکل یک پرسش آغازی است (کرلینجر، ۱۳۷۴، ص ۴۲).

وی می‌افزاید محقق برجسته «هراک» برای این که موضوع مورد بررسی خود را به درستی طرح کند، آن را به صورت

پرسشی به شرح زیر مطرح کرده است: تأثیر انواع مختلف مشوقها بر عملکرد دانش‌آموز چیست؟ بنابر این موضوع و مسأله تحقیق یک پرسش است که متغیرهای آن کاملاً روشن و قابل بررسی‌اند و پاسخ آن نیز کاملاً یک مراحل سیستماتیک را در پی دارد (کرلینجر، ۱۳۷۴، صص ۴۳ - ۴۲). البته بیان موضوع تحقیق به شکل یک پرسش آغازی وقتی مفید است که این پرسش نیز به طرز درستی تدوین و طرح شده باشد. این کار هر چند خیلی آسان نیست، اما با مطالعه تحقیقات و آثار متقدمان و مشاوره اهل فن شدنی است.

۱. یک موضوع خوب باید رابطه بین دو یا چند متغیر (Variable) را بیان کند

ناگفته نماند که همیشه پرسش‌های تحقیق به روشنی دارای دو یا چند متغیر نیستند. خصوصاً در حوزه ارتباطات نیز گاهی مسائل به گونه‌ای مطرح می‌شوند که رابطه بین دو یا چند متغیر دقیقاً روشن نیست.

۲. موضوع باید به روشنی و بی‌ابهام و به صورت پرسشی بیان شود (بیکر، ۱۳۷۷، ص ۱۰۵؛ کرلینجر، ۱۳۷۴، ص ۴۳). پرسش‌ها این حسن را دارند که مسأله را به طور مستقیم مطرح می‌کنند و در صورتی که دارای اشکالاتی باشند، نواقص آنها خیلی زود آشکار می‌شود. ریمون کیوی و لوک وان کامپنهود نیز بر این امر تأکید می‌کنند که «پرسش آغازی یک طرح تحقیق باید کاملاً روشن و دقیق طرح شده باشد (کیوی و کامپنهود،

■ محققان و دانشجویان همیشه نمی‌توانند آنچه را که می‌خواهند بررسی کنند، به آسانی و به روشنی تدوین کنند.

(کرلینجر، ۱۳۷۴، ص ۴۳). به عبارت دیگر، یک موضوع خوب، یک بیان یا یک پرسشی است که می‌پرسد: بین دو یا چند متغیر چه رابطه‌ای وجود دارد؟ پاسخ این پرسش، همان چیزی است که تحقیق در جستجوی آن است. در بیشتر موارد یک موضوع دارای دو متغیر یا بیش از دو متغیر است. در مثالی که از هراک آورده شد محقق درصدد بررسی رابطه بین دو متغیر «انواع مشوقها» و «عملکرد دانش‌آموز» است. بنابراین در اکثر موارد پرسش‌های آغازین تحقیق چنین مطرح می‌شوند که آیا «الف» با «ب» رابطه دارد؟ رابطه «الف» و «ب» با متغیر «ج» چگونه است؟ و یا تحت شرایط «ج» و «د» رابطه «الف» با «ب» چگونه است؟ و ... البته

ناگفته نماند که یک پرسش دقیق و روشن با یک پرسش وسیع یا خیلی باز مغایرتی ندارد، بلکه تنها با پرسش مبهم و

چندپهلوی و ناروشن مغایرت دارد. بنابراین موضوعی خوب و دقیق است که بتوان آن را از یک پرسش آغازی روشن و بی‌ابهام استخراج کرد.

۳ - سومین خصوصیت یک موضوع و پرسش آغازی خوب عملی بودن آن است (بیکر، ۱۳۷۷، ص ۱۰۵؛ کیوی و کامپنهود، ۱۳۷۰، ص ۲۲؛ کسرلینجر، ۱۳۷۴، ص ۴۴). این خصوصیت در جای خود به قدری اهمیت دارد که گفته می‌شود، عملی بودن یک پرسش آغازی، کلید عملی بودن طرح تحقیق است. طرح یک پرسش آغازین تحقیق باید به گونه‌ای باشد که بتوان آن را با اتکاء به روش‌های شناخته شده تحقیق انجام داد. محقق وقتی به طرح پرسش آغازی مبادرت

قرار می‌دهند، جالب و مهم هستند، اما از نظر روش‌های شناخته شده تحقیق، خصوصاً روش‌های تجربی، آزمون‌پذیر نیستند و از این رو دانشجویان نباید سراغ چنین پرسش‌هایی بروند.

۴ - یکی دیگر از خصوصیت یک پرسش آغازی صحیح و موضوع تحقیق خوب، مناسب بودن یا بجا بودن آن است (بیکر، ۱۳۷۷، ص ۱۰۵؛ کیوی و کامپنهود، ۱۳۷۰، ص ۲۲). چون هدف از پرسش آغازی خوب، قضاوت کردن درباره مسائل جامعه نیست، پس یک پرسش خوب باید به گونه‌ای مطرح شود که شائبه هرگونه قضاوت‌های ارزشی و صدور حکم اخلاقی را بزداید. به عبارت دیگر، محقق باید موضوع تحقیق خود را

تحقیقات اجتماعی نه تنها لازم، بلکه ضروری است (کیوی و کامپنهود، صص ۲۴ - ۲۳). چون در پرسش آغازی محقق در صدد فهمیدن است و می‌خواهد موضوع تحقیق برایش به اصطلاح جایافتد، بنابراین پرسش آغازی باید مناسب با این اصل مطرح شود. در این مرحله از تحقیق، محقق باید به خاطر داشته باشد که تیت اول محقق توصیف پدیده‌ها نیست، بلکه فهمیدن آنهاست. در عین حال این مطلب به هیچ‌وجه منافی این نکته نیست که موضوع تحقیق باید واقعاً مورد علاقه محقق و دانشجو باشد.

۵. ملاک و معیار دیگری که در ارتباط با یک موضوع تحقیق خوب قابل ذکر است، محدود بودن موضوع و مسأله تحقیق است (دواس، ۱۳۷۶، ص ۳۶). به عبارت دقیق‌تر، طرح تحقیقی خوب و قابل اجرا است که از یک موضوع تعیین شده و پرسش‌های آغازی دقیق و روشن برخوردار باشد

(Michael.Q.Patton, 1987, p.45).

برای مثال کافی نیست که گفته شود «علاقه‌مند به یافتن پاسخ‌هایی درباره نابرابری هستم». «چه پاسخی به چه سؤالی؟ در پی شناخت گستره و حدود نابرابری، توزیع آن، علل آن، پیامدها و آثار آن هستیم یا چیز دیگری؟ چه نوع نابرابری مورد توجه است؟ در چه کشور؟ در چه دوره؟ و ...» تحدید موضوع و مسأله تحقیق، هر چند در کتاب‌های مختلف روش تحقیق به‌طور جداگانه مورد تاکید و توجه قرار گرفته‌اند، اما حقیقت امر آن است که این خصوصیت، در واقع، در صفات چهارگانه مورد اشاره برای آغاز کار یک تحقیق، نهفته و پنهان است. به این معنی که اگر چهار خصوصیت اولیه مطرح شده در ارتباط با موضوع تحقیق و پرسش آغازی خوب مدنظر محقق قرار گیرد، موضوع مورد بررسی نیز «تحدید» شده است. همچنان‌که ریمون بودون نیز خاطر

■ یکی از مشکل‌ترین مراحل طرح تحقیق که به ویژه برای اخذ درجه تحصیلی به‌کار می‌رود، انتخاب موضوع و مسأله مناسب است.

می‌کند، باید نه تنها از صلاحیت علمی‌اش، بلکه از میزان وقت، پول و امکاناتی که برای اجرای طرح تحقیق نیاز دارد، مطمئن باشد. روشن است که محققان دست‌نهایی مانند دانشجویان که می‌خواهند پایان‌نامه تحصیلی بنویسند، با امکانات محدودشان نمی‌توانند از عهده اجرای طرح تحقیقی که در توان امکانات یک مرکز تحقیقاتی یا یک محقق برجسته و با تجربه است، برآیند. علاوه بر این باید توجه داشت که بسیاری از پرسش‌های جالب و مهم وجود دارند که به دلیل آزمون‌پذیر نبودن، پرسش علمی خوب محسوب نمی‌شوند. برخی سؤال‌های کلان و خاص فلسفی و امثالهم، با وجود این که برای افرادی که آنها را مورد توجه

به گونه‌ای بیان کند که در همان ابتدای تحقیقش از اختلاط دیدگاه‌های علمی با دیدگاه‌های اخلاقی و ارزشی بپرهیزد. چون اولین مرحله هر تحقیق، مرحله گسستن و فاصله گرفتن از پیشداوری‌ها و سوابق ذهنی است، محقق باید بکوشد تا موضوع مورد بررسی‌اش با قضاوت‌های اخلاقی و ارزشداوری‌ها آغشته نگردد و جانب‌داری را از طرح تحقیق خود دور سازد و صرفاً به بررسی علمی موضوع خود توجه داشته باشد. با وجود این، می‌توان ارزشها و هنجارهای اخلاقی را به عنوان موضوع تحقیق انتخاب کرد، اما تحلیل آنها نباید با قضاوت اخلاقی محقق آمیخته گردد. و بالعکس، تفکری اخلاقی درباره جهت‌گیری‌ها و روش‌های

اول و دوم و سوم نشریات سراسری» این مثال‌ها همگی واقعی‌اند و بدون هرگونه دخل و تصرفی نقل قول شده‌اند. نگاه اجمالی به این مثال‌ها، این حکایت را روشن می‌سازد که هیچ‌یک از آنها با موارد و ملاکهای از پیش گفته مطابقت ندارند. اگر این موضوعات تحدید شده و با استفاده از پرسش‌های آغازی تحقیق مطرح می‌شده‌اند، می‌توانستند خیلی به واقعیت نزدیک باشند و جنبه عملی پیدا کنند. هیچ‌کدام از موضوعات مذکور به شکل کنونی قابل بررسی نیستند. این موضوعات بسیار کلی، مبهم، ناروشن و گسترده هستند که عمده‌تاً جنبه عملی هم ندارند.

مثال اول معلوم نیست که به تحلیل محتوای چه چیزی می‌خواهد بپردازد. کدام تیر و کدام نشریات؟ هم تیرها و هم نشریات بسیار کلی، مبهم و در عین حال غیرواقع‌بینانه‌اند و به این شکل قابلیت بررسی ندارند. ضمن آنکه هیچ‌یک از مثال‌ها با استفاده از پرسش‌های آغازی و یا پرسش اصلی تحقیق تدوین نشده‌اند، از نظر موضوعی نیز مهم‌ترین اشکال این است که تحدید نشده‌اند. اگر آن ملاک مورد اشاره که تاکید داشت، موضوعات در درجه اول باید تحدید شده و به‌طور دقیق و کوتاه مطرح شوند را مدنظر قرار دهیم در می‌یابیم که نه تنها مثال اول، بلکه سایر مثال‌ها نیز تحدید نشده و دقیق نیستند. اگر بخواهیم از همین مثال اول یک موضوع تحقیق صحیح و عملی بسازیم که در آن تمام معیارهای یک موضوع تحقیق خوب رعایت شده باشد آن را می‌توان به شکل زیر تغییر داد: «تحلیل محتوای تیرهای روزنامه‌های کثیرالانتشار ورزشی چاپ تهران».

اکنون این مثال شکل علمی پیدا کرده و مطابق اکثر ملاک‌ها و معیارهای مورد اشاره هم صحیح و درست است و هم در عین حال جنبه عملی دارد. اما با وجود

این هنوز هم می‌توان آن را بیشتر تحدید و تدقیق کرد چرا که تیرها، کلی هستند و روشن نیست که منظور از تیرها، تیرهای اول روزنامه‌های ورزشی در نیم صفحه اول است یا شامل سایر تیرهای نیم صفحه اول هم می‌شود؟ هم‌چنین آیا تیرهای صفحات داخلی روزنامه‌های ورزشی هم مشمول این موضوع هستند؟ بنابراین موضوع نهایی که کاملاً تحدید و تدقیق شده باشد می‌تواند به مورد زیر تبدیل شود: «تحلیل محتوای کلیه تیرهای نیم صفحه اول روزنامه‌های کثیرالانتشار ورزشی چاپ تهران».

ناگفته نماند که به جای روزنامه‌های

مورد بحث به شکل زیر تغییر داد: «برجسته‌سازی کلیه مطالب مندرج در صفحه اول هفته‌نامه‌های ورزشی چاپ تهران». هم‌چنین، حتی می‌توان مثال دوم را به شکل زیر عنوان کرد: «شیوه‌های برجسته‌سازی مطالب صفحه اول هفته‌نامه‌های ورزشی چاپ تهران». این مثال‌ها حاکی از آن است که یک موضوع را می‌توان در اشکال مختلف و در عین حال صحیح و درست نیز مطرح کرد. با این کارها، ممکن است موضوعات با همدیگر تفاوت‌هایی پیدا کنند و دقیقاً شبیه هم نباشد، ولی خدشه‌ای در اصالت موضوع تحقیق ایجاد نمی‌شود. بدیهی است که

■ یک موضوع خوب باید رابطه بین دو یا چند متغیر را بیان کند.

■ پرسش آغازی یک طرح تحقیق باید کاملاً روشن و دقیق طرح شده باشد.

طرح دقیق و صحیح موضوعات تحقیق اهمیت دارد و بنابراین آن موضوعی که از نظر دست‌اندرکاران مراکز دانشگاهی و یا تحقیقاتی پذیرفته می‌شود، دانشجو و محقق در قبال آن مسؤلیت دارد.

در مورد مثال‌های بعدی هم می‌توان همین روش را ادامه داد و در چند مرحله موضوع را کاملاً تحدید و تدقیق کرد. باید توجه داشت که روند اصلی تحدید و تدقیق موضوعات تحقیق و پرسش‌های آغازی، هر چند ممکن است به ظاهر با یکدیگر متفاوت باشد، اما در ماهیت کار هیچ‌گونه تفاوتی با یکدیگر ندارند. در تعیین موضوع تحقیق یا پرسش‌های

ورزشی می‌توان، روزنامه‌های سیاسی، هفته‌های ورزشی، نشریات عامه‌پسند و ... را قرار داد و یا از نظر محتوایی موضوع تحقیق را عوض کرد. اما، اشکالی در اصل و صحت موضوع تحقیق ایجاد نمی‌شود. اما، مثال دوم، دقیقاً ناظر بر یک پرسش آغازی است. از این‌رو، به نظر نمی‌رسد بدون داشتن یک پرسش آغازی خوب بتوان آن را به‌طور صحیح تنظیم کرد. حال اگر پرسش آغازی در ارتباط با مثال دوم چنین باشد: «هفته‌نامه‌های ورزشی چاپ تهران چه موضوعاتی را در صفحه اول برجسته می‌سازند؟» آنگاه می‌توان مثال دوم را با توجه به ملاک‌ها و معیارهای

آغازی، توجه اصلی بر روی مفاهیم اساسی است که در آنها به کار می‌رود. حقیقت امر این است که این مفاهیم هستند که در موضوعات تحقیق یا پرسش‌های آغازی تحدید و تدقیق می‌شوند و هر مخاطبی را به اصالت موضوع تحقیق راهنمایی می‌کنند. اگر مفاهیم صحیح و درست به کار گرفته شوند و گستره آنها با صفات متعدد محدود گردد و روابط مفاهیم با یکدیگر

در جوامع صنعتی» منتشر شده است. موضوع این تحقیق «بازتاب نابرابری شانسها در تحصیل بر تحرک اجتماعی» بوده است.

۲. «آیا مبارزه دانشجویی (در فرانسه) از نوع اغتشاشی است که تنها بازتاب بحران دانشگاه است یا حامل جنبشی اجتماعی است که می‌تواند به نام مصالح عمومی با سلطه‌ای اجتماعی مبارزه کند؟» (همان، ص ۱۹) این پرسش آغازی است

نگرش نسبت به سیاهپوستان بر قضاوت در مورد اثر بخشی خط مشی‌های جایگزین نژادی - اجتماعی تاثیر می‌گذارد (همان، ص ۴۳).

نمونه‌های دیگر

چند نمونه از موضوعات تحقیق صحیح که موضوعات تحقیقات کارشناسان و استادان مرتبط با مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها بوده است، به دلیل در دسترس بودن گزارش تحقیقات آنها برای علاقه‌مندان و هم‌چنین به دلیل نکات آموزنده فراوانی که دارا هستند ذکر می‌شود. محققان و علاقه‌مندان برای مطالعه اصل گزارش‌ها می‌توانند به کتابخانه مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها مراجعه نموده و از آنها بهره‌برداری کنند.

۱. میزان بهره‌مندی شهروندان تهرانی از مطبوعات، مهران سهراب‌زاده، عباس عبدی (۱۳۶۹)

۲. میزان اعتماد مردم (ساکنین نقاط شهری تهران، مشهد، تبریز، بندرعباس و بوشهر) به بخش خبری رسانه‌ها، سمیرا کلهر، عباس عبدی (۱۳۷۰)

۳. سنجش بهره‌مندی شهروندان ایران از مطبوعات، مهران سهراب‌زاده (۱۳۷۱)

۴. وضعیت نیروی متخصص مطبوعات و آموزش روزنامه‌نگاری در ایران، مهدی محسنیان‌راد (۱۳۷۲)

۵. تحلیل محتوای چهل سال متون آموزشی روزنامه‌نگاران در ایران، مهدی محسنیان‌راد (۱۳۷۳)

۶. سنجش مقایسه‌ای آگهیها و تبلیغات در ۹ روزنامه صبح و عصر تهران در سال ۱۳۷۲، مهران سهراب‌زاده (۱۳۷۳)

۷. شیوه‌های برجسته‌سازی و تجزیه و تحلیل مطالب صفحه اول روزنامه‌های اطلاعات و کیهان سال‌های ۵۱، ۶۱، ۷۱،

■ طرح پرسش آغازین تحقیق باید به‌گونه‌ای باشد که بتوان آن را با اتکا به روش‌های شناخته شده تحقیق انجام داد.

■ بسیاری از پرسش‌های جالب و مهم وجود دارند که به دلیل آزمون‌پذیر نبودن، پرسش علمی خوب محسوب نمی‌شوند.

مشخص و روشن باشد راحت‌تر می‌توان موضوع تحقیق را به‌طور صحیح و خوب تدوین کرد.

چند نمونه

در این قسمت چند موضوع و پرسش‌های آغازی صحیح که موضوعات و پرسش‌های مورد مطالعه محققان بنام و شهر بوده‌اند، به دلیل نکات آموزنده‌ای که دارا هستند می‌آیند. این مثال‌ها همگی در قالب‌های پرسشی هر چه ساده‌تر و روشن‌تر بیان شده‌اند و کمترین ابهامی ندارند.

۱. «آیا نابرابری شانسها در تحصیل، در جامعه‌های صنعتی روبه کاهش است؟» (کیوی و کامپنهود، ۱۳۷۰، ص ۱۸) این پرسشی است که ریمون بودون در آغاز تحقیقی مطرح کرده است که نتایج آن با عنوان «نابرابری شانسها: تحرک اجتماعی

که آلن تورن، جامعه‌شناس شهیر فرانسوی در اولین تحقیق خود در ارتباط با «مداخله جامعه شناختی» و «مبارزه دانشجویی» مطرح کرده است.

۳. «برخلاف عده کثیری که به دیدن موزه‌ها نمی‌روند، چه چیزی عده‌ای دیگر را به دیدن موزه‌ها می‌کشاند؟» (همان). این پرسش آغازی تحقیقی است که پی‌ریوردیو و آلن داربل در آغاز تحقیق‌شان درباره بازدیدکنندگان موزه‌های هنر اروپایی مطرح کرده‌اند.

۴. «تاثیر انواع مختلف مشوق‌ها بر عملکرد دانش‌آموز چیست؟» (کرلینجر، ۱۳۷۴، ص ۴۲). این پرسشی است که هولاک برای موضوع تحقیق «بررسی رابطه بین مشوق‌ها و عملکرد دانش‌آموز» (پیشرفت تحصیلی) مطرح کرده است.

۵. مثال پنجم، پرسش آغازی تحقیق جونزوکوک است که درباره نگرش نسبت به سیاهپوستان مطرح شده است. «آیا

۸. اگر در دانشکده‌ای که تحصیل می‌کنند، بانک موضوعات و اطلاعات وجود دارد به آن مراجعه نمایند. □

* در ارتباط با تحلیل محتوای مطالب نشریات به منابع زیر رجوع شود:
دکتر کاظم معتمدنژاد، روش تحقیق در محتوای مطبوعات، انتشارات دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی، ۲۵۳۶.

لورنس باردن، تحلیل محتوا، ترجمه دکتر محمد یمینی دوزی سرخابی و دکتر ملیحه آشتیانی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۵

آل - آر. هولیستی، تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی، ترجمه دکتر نادر سالارزاده امیری، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۳

کلوس کریپیندروف، تحلیل محتوا، ترجمه هوشنگ نایی، انتشارات روش، ۱۳۷۸.

منابع و مأخذ

جان بست، روش‌های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری، ترجمه دکتر حسن پاشا شریفی و دکتر نرگس طالقانی، انتشارات رشد، ۱۳۷۱

فرد. ان. کرلینجر، مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه دکتر حسن پاشا شریفی و دکتر جعفر نجفی زند، جلد اول، انتشارات آوای نور، ۱۳۷۴

ریسون کیوی و لوک وان کابنهود، روش تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه دکتر عبدالحسین نیک گهر، فرهنگ معاصر، ۱۳۷۰

ریسون بودون، منطق اجتماعی، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۷۰

دی. ای. دواس، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، نشر نی، ۱۳۷۶

ترز. ال. بیکر، نحوه انجام تحقیقات علوم اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، انتشارات روش، ۱۳۷۷
Michael Quinn Patton, How to Use Qualitative Methods in Evaluation, sage, 1987.

برای مطالعه بیشتر رجوع شود به:

- David Silverman, Qualitative Research, (ed), sage, 1997.

- Roger Sapsford, Survey Research, sage, 1999.

- Kenneth D. Bailey, Methods of Social Research, Free Press, 1994.

■ محقق باید موضوع تحقیق خود را به گونه‌ای بیان کند که در همان ابتدای تحقیقش از اختلاط دیدگاه‌های علمی با دیدگاه‌های اخلاقی و ارزشی بپرهیزد.

■ بهترین شیوه شروع کار یک تحقیق اجتماعی و ارتباطی این است که موضوع تحقیق به صورت یک پرسش آغازی مطرح شود.

گیتا علی آبادی (۱۳۷۵)

۸. تجزیه و تحلیل محتوای مطالب ده هفته نامه کشور در سال‌های ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، نعیم بدیمی (۱۳۷۷)

۹. تحلیل محتوای تیتراهای اول هفته‌نامه کیهان‌لندن در مقطع زمانی ۱۳۷۵ - ۱۳۶۴، سیدمحمد مهدیزاده (۱۳۷۷)

۱۰. تحلیل محتوای انعکاس سخنرانی‌های دو نامزد اصلی ریاست جمهوری در دو روزنامه منتسب به آنان، عباس عبیدی (۱۳۷۷)

۱۱. تحلیل محتوای مطالب مربوط به ایران در روزنامه‌های تهران، سال‌های ۱۳۶۸ و ۱۳۷۶، نعیم بدیمی (۱۳۷۸)

۱۲. نظام مطلوب مطبوعاتی از دیدگاه روزنامه‌نگاران ایران، مهدخت بروجردی علوی (۱۳۷۵)

۱۳. بررسی تطبیقی تغییر ارزشهای اجتماعی در مطبوعات سالهای ۱۳۶۰ و ۱۳۷۵، عبدالرضا حاجیلری (۱۳۷۷)

۱۴. تحلیل محتوای مطالب دینی ده روزنامه کثیرالانتشار چاپ تهران در سال ۱۳۷۷، شعبانعلی بهرامپور (۱۳۷۸)

در پایان توضیح یک نکته ضروری است و آن اینکه مقاله حاضر بر این اصل متمرکز شده بود که دانشجویان یا محقق تازه کار، موضوع و مسأله‌ای برای بررسی در ذهن خودش دارد اما، از نظر تکنیکی قادر به طرح درست و صحیح مسأله و موضوع

مورد نظر خود نیست. از این‌رو برای تنظیم مسأله‌ای که در ذهن خودش دارد باید به یک سری ملاک‌ها و معیارهایی توجه و آگاهی داشته باشد تا بتواند، موضوع مورد نظر خود را به‌طور علمی و صحیح مطرح سازد. بنابراین، مقاله حاضر مفروض گرفته است که دانشجویان و محققان از قبل می‌دانند که برای «موضوع‌یابی» و «مسأله‌شناسی» باید به کجا و چه چیزهایی مراجعه کنند. با وجود این، برای یادآوری آنهایی که کمتر در این باره آگاهی دارند در ذیل به مواردی اشاره می‌شود. به‌طور خلاصه، دانشجویان برای موضوع‌یابی می‌توانند:

۱. به امور جاری زندگی شخصی و اجتماعی خود توجه کنند.

۲. مشکلات و علائق و تجربیات زندگی اجتماعی و فرهنگی خود را مرور کنند.

۳. مجلات و روزنامه‌ها را مطالعه کنند.

۴. گزارشات تحقیق، پایان‌نامه‌ها و اسناد مرتبط با حوزه فعالیت خود را بررسی و مطالعه کنند.

۵. با استادان، صاحب‌نظران و کارشناسان خیره مشورت کنند.

۶. به سازمانها، مؤسسات و مراکز تحقیقاتی مراجعه کنند.

۷. کارهای مرجع در زمینه حوزه فعالیت خود را از نظر بگذرانند.